

В. В. Міновський

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Метою статті є з'ясувати стан наукової розробленості діяльності Національної поліції України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням і виокремити проблематику, що потребують наукової розробки. У статті досліджено стан наукової розробленості діяльності Національної поліції України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням. З'ясовано, що вирішення проблематики запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням досить активно розроблялося багатьма вітчизняними вченими як в межах юридичних наук (адміністративного та кримінального права, кримінології, криміналістики, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, теорії та історії держави і права тощо), так і інших гуманітарних наук (соціології, політології, психології, державного управління і т.п.). Вивчення та систематизація сучасних дисертаційних робіт з проблем протидії корупції у різних галузях юридичних та інших наук дозволила дійти висновку, що на сьогодні відсутні комплексні монографічні дослідження Національної поліції України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням. Вагомий внесок у науковий розвиток сучасних засад здійснення спеціально-кримінологічних заходів запобігання й боротьби з окремими проявами та видами корупційних кримінальних правопорушень здійснили вчені у межах таких наук як: криміналістика, кримінальний процес та оперативно-розшукова діяльність досліджень. Поза межами наукового пошуку залишилась проблематика, яка потребує першочергового дослідження. Аналіз думок опитаних респондентів показав, що серед найбільш проблемних питань, які залишаються невирішеними є: поняття Національної поліції України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням; наукове забезпечення діяльності Національної поліції України щодо запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням; правове регулювання антикорупційної діяльності Національної поліції України; організація антикорупційної діяльності Національної поліції України; запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням органами та підрозділами Національної поліції України; досвід зарубіжних країн у запобіганні корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням правоохоронними органами.

Ключові слова: висновки, корупція, науковий пошук, наукові результати, новизна, наукові положення.

Постановка проблеми. Головною умовою будь-якого наукового дослідження є ґрунтовний аналіз наукового доробку вітчизняних та іноземних учених різних історичних періодів. Такий аналіз дасть змогу з'ясувати найвагоміші з-поміж них, що стали теоретичним підґрунтям предмета дослідження, з одного боку, й акцентувати на проблемних аспектах, що залишилися поза межами дослідження попередників, у контексті соціально-економічних, політичних, нормативно-правових, криміногенних та інших чинників – з іншого [1, с. 107].

Очевидно, що отримання нових знань потребує вивчення попередніх напрацювань авторів, які займалися науковою розробкою проблематики діяльності НПУ щодо запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням, а також тих наукових досліджень, у яких питання антикорупційної діяльності правоохоронних органів розглядувалось у комплексі заходів з протидії корупції.

На сьогодні комплексного вивчення стану існуючих в Україні наукових праць та розробок з проблем діяльності НПУ як суб'єкта запобі-

гання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням здійснено ще не було.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми свідчить про те, що вирішення проблематики запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням досить активно розроблялося багатьма вітчизняними вченими як в межах юридичних наук (адміністративного та кримінального права, кримінології, криміналістики, кримінального процесу, оперативного-розшукової діяльності, теорії та історії держави і права тощо), так і інших гуманітарних наук (соціології, політології, психології, державного управління і т.п.).

Фундаментальні основи зазначених проблем досліджувалися вітчизняними вченими, серед яких значний внесок у їх вирішення зробили О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, М. Ю. Бездольний, М. В. Буроменський, Т. А. Денисова, С. Ф. Денисов, В. В. Голина, О. М. Джужа, А. Є. Жалінський, Д. Г. Заброта, А. П. Закалюк., В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, А. В. Коваленко, М. Г. Колодяжний, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, А. Н. Михненко, Н. А. Савінова, М. І. Хавронюк, В. В. Шаблистий, О. Ю. Шостко, Н. М. Ярмиш та інші.

Спектр проблемних питань, які вирішувалися у наукових роботах фрагментарно включав аналіз наукових здобутків вітчизняних і закордонних вчених, які досліджували діяльність окремих суб'єктів протидії цим негативним явищам, у тому числі правоохоронних органів.

Метою статті є з'ясувати стан наукової розробленості діяльності НПУ як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням і виокремити проблематику, що потребують наукової розробки.

Виклад основного матеріалу. У контексті дослідження тематики цієї роботи, потрібно зазначити, що у межах наукової спеціальності право в першу чергу на особливу увагу та зацікавленість заслуговує аналіз наукових досягнень вчених-кримінологів

Спеціальні дослідження зазначеної проблематики було проведено у межах низки дисертаційних робіт, серед яких вагомий внесок здійснено такими вченими, як: А. В. Білецький, О. Ю. Бусол, І. І. Войтович, Р. Г. Григор'єв, А. А. Задорожний, М. В. Кікалішвілі, В. В. Кривенко, В. О. Лисенко, В. О. Мартиненко, О. А. Мартиненко, Д. С. Машлякевич, М. І. Мельник, Д. О. Олійник, О. М. Олійник, І. О. Томчук, В. М. Трепак, В. Я. Цитряк, Г. Л. Шведова, О. В. Шевченко, О. В. Шемякін, О. Д. Ярошенко та ін.

Зокрема А. В. Білецький досліджував проблематику участі громадськості у запобіганні корупційним злочинам в Україні. Автором вирішено наукове завдання, що полягає у визначенні шляхів посилення функціональної спроможності громадськості у сфері протидії корупції й розробці рекомендацій щодо заходів запобігання корупційним злочинам. Результатом дослідження став ряд висновків і пропозицій, спрямованих на досягнення мети та виконання завдань дослідження, зокрема: проведений історичний аналіз участі громадськості в заходах запобігання корупції та її злочинним проявам; запропоновано визначення поняття «громадськість у сфері запобігання корупційним злочинам»; досліджено результати діяльності громадськості (пересічних громадян і громадських антикорупційних організацій) у заходах запобігання проявам корупції; проаналізовано міжнародні стандарти участі громадськості в заходах запобігання корупції та її злочинним проявам; обґрунтовано доцільність запозичення досвіду діяльності міжнародних неурядових організацій, йдеться, зокрема, про висловлення громадянської позиції та надання оцінки діям влади з метою тиску та ініціювання конструктивних змін; визначено, що основними напрямками взаємодії громадськості із іншими суб'єктами запобігання корупційним злочинам (загальними та спеціальними) є: формування і реалізація антикорупційної політики держави; здійснення контролю за додержанням антикорупційного законодавства, за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів; доведено перспективність упровадження нового методу впливу громадськості на формування та реалізацію антикорупційної політики в державі, яким є громадська адвокація, а також співпраці між громадськістю й бізнесом стосовно запобігання корупції та її проявам в приватному секторі; доведено, що громадський контроль є ефективним антикорупційним інструментом; узагальнено існуючі форми здійснення громадського контролю (облік, спостереження, перевірка діяльності органу, аналіз результатів діяльності, огляд, ознайомлення із статистичною звітністю, ознайомлення із виконанням управлінських рішень) [2, с. 185-189].

Поряд з цим поза науковим пошуком автора залишилась проблематика нормативно-правового забезпечення антикорупційної діяльності самої НПУ, стану антикорупційної діяльності та її організації, ролі НПУ серед інших спеціально уповноважених суб'єктів запобігання

корупції, а також система заходів щодо запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням цим суб'єктом.

В свою чергу О. Ю. Бусол у докторській дисертації «Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії» (2015) дослідила кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії, розглянула генезис поняття «протидія корупції», характеристику сучасного стану протидії корупційній злочинності в Україні, політику держави з цього напрямку в сучасний період, дослідила рівень корупційної злочинності в Україні в окремих сферах життєдіяльності суспільства, охарактеризувала сучасний стан корупції в правоохоронних органах і судах, провела порівняльний аналіз антикорупційних стратегій держав Центральної та Східної Європи, сформулювала пропозиції кримінологічного та кримінально-правового характеру, спрямовані на вдосконалення заходів протидії корупційній злочинності в Україні та українського антикорупційного законодавства [3].

Водночас авторкою було проаналізовано стан корупції в органах та підрозділах системи МВС України ще до створення НПУ, сучасні тенденції і характеристика якої принципово відрізняється. Крім того, основний період аналізу не охоплював позитивних та негативних сторін щодо законодавчих змін у діяльності органів кримінальної юстиції, зокрема прийняття Кримінального процесуального кодексу (2012 р.), низки змін до Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції» (2014 р.), а також організаційно-структурних та функціональних змін в системі спеціальних суб'єктів запобігання корупції та ін.

Суттєвий внесок у вирішення проблемних питань протидії корупції у сфері воєнної безпеки здійснив І. І. Войтович (2021), який на рівні докторської дисертації зробив низку висновків, пропозицій і рекомендацій, з яких найвагомішими є: обґрунтування практичної значимості виділення корупційної злочинності у сфері воєнної безпеки окремим видом злочинності; та її поняття; встановлення відмінних рис, притаманних корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки; аргументування підходу до внутрішньої будови механізму протидії корупції у сфері воєнної безпеки та перспективних напрямків протидії корупції у цій сфері; розвиток положення про основні політичні чинники

корупції у сфері воєнної безпеки; умовиводи про організаційно-управлінські фактори вчинення корупції у сфері воєнної безпеки та ін. [4, с. 332-338].

Вивчення дисертації І. І. Войтович показало, що автором не розглядалась роль НПУ у запобіганні корупції у сфері воєнної безпеки, незважаючи на те, що до повноважень підрозділів внутрішньої безпеки НПУ входить протидія корупційним правопорушенням серед працівників Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та ін., які входять до силового компоненту системи воєнної безпеки.

Дослідивши проблематику кримінологічної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою та заходи запобігання їм в Україні, Р. Г. Григор'єв здійснив значний вклад у вирішення проблематики протидії корупції, зокрема автор проаналізував кількісні та якісні показники корупційних злочинів, охарактеризував службову особу-корупціонера, яка одержала неправомірну вигоду; розглянув детермінанти представлених злочинів; запропонував низку загальносоціальних та спеціально-кримінологічних стратегій запобігання вказаним злочинам [5]. У той же час автором оминувалась проблематика таких негативних явищ у Національній поліції, а поряд з цим, і діяльність останньої як суб'єкта їх запобігання.

Науковою новизною щодо розв'язання проблем запобігання злочинам у сфері службової діяльності відзначається дисертація А. А. Задорожного, який розробив низку наукових положень і отримав наступні значимі результати: визначив особливості кримінально-правової характеристики; розкрив службову злочинність як об'єкт кримінологічної характеристики та проаналізував її кримінологічно значущі ознаки; визначив причини й умови злочинів у сфері службової діяльності, виявив їх взаємопов'язаність і відмінність з іншими видами злочинів; сформулював портрет особи, яка вчиняє злочини у сфері службової діяльності, серед них автор розглянув представників правоохоронних органів (зокрема МВС України); охарактеризував загальносоціальні та спеціальнокримінологічні заходи запобігання службовій злочинності взагалі та удосконалив положення щодо здійснення комплексного запобігання злочинам у сфері службової діяльності із запобіганням економічній, корупційній та організованій злочинності зокрема.

Крім цього, автор наголосив на необхідності створення нової спеціальної структури в системі МВС України – підрозділу з боротьби з незаконним збагаченням, якому частково передати повноваження СБУ (підрозділ по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю) [6, с. 14-17].

Водночас у роботі не визначаються кримінологічні засади діяльності органів внутрішніх справ МВС України (на сьогодні НПУ) щодо запобігання корупційним та пов'язаними і з корупцією правопорушеннями. Однобоким вбачається розкриття ролі правоохоронних органів у запобіжній антикорупційній діяльності, зокрема дисертом акцентується увага на протидії внутрішній корупції, тобто у самій системі МВС. Але до уваги не береться інша антикорупційна роль органів та підрозділів системи МВС, зокрема запобігання корупційним правопорушенням іншими суб'єктами владних повноважень.

Однією із найбільш сучасних докторських дисертацій на сьогодні є робота М. В. Кікалішвілі на тему «Теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності» (2021).

Потрібно відзначити, що авторкою на науковому рівні було здійснено значний вклад у комплексне вирішення проблематики корупції. Зокрема науковою новизною відзначаються такі основні висновки, положення і рекомендації: розроблено цілісну концепцію стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні; проаналізовано увесь плюралізм наукових думок щодо понятійного апарату протидії та запобігання корупції, здійснено огляд антикорупційних стратегій іноземних держав, на підставі чого розроблено перелік заходів із вдосконалення стратегічних та тактичних напрямків протидії корупційній злочинності в Україні; надано авторське визначення поняття «корупційний злочин»; надано авторське визначення поняття «заходи протидії корупційній злочинності»; сформульовано низку конкретних пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення фінансової самоокупності вітчизняних медіа, що повинно сприятливо відобразитися на рівні їхньої автономії, котра необхідна для здійснення важливих профілактичних антикорупційних дій; виділено пропозиції із удосконалення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності; наукові підходи до розуміння співвідношення понять «ЗМІ», «ЗМК» та «мас-медіа»; наукові положення щодо з'ясування сутності

програмування та планування, а також понять «політика» та «ідеологія»; практичні підходи до удосконалення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності, запропоновані дієві шляхи подолання корупційної кризи; визначення ролі та місця кримінологічного інституту програмування в стратегії протидії корупційній злочинності; положення важливості та пріоритетності профілактичних заходів впливу на корупцію порівняно із репресивними заходами; необхідність розробки національної системи державного моніторингу корупції (НСДМК) та ін. [7, с. 5-7].

Вивчення роботи М. В. Кікалішвілі показало, що, незважаючи на широке коло досліджених авторкою проблем протидії корупції, нерозглянутими залишилися такі проблемні питання як: правова основа та організація антикорупційної діяльності НПУ, досвід поліцейських органів зарубіжних країн у запобіжній антикорупційній діяльності, система антикорупційних запобіжних поліцейських заходів та ін.

У цьому контексті підвищений інтерес викликає дисертаційне дослідження В. В. Кривенка, «Кримінологічні засади запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням в органах місцевого самоврядування України» (2019). У дисертації автором наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає у наступному: виокремлено показники корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень серед представників органів місцевого самоврядування; запропоновано зробити обов'язком антикорупційного прокурора встановлення у кожному кримінальному провадженні про корупційні злочини причин та умов їх вчинення й винесення подання щодо їх усунення; змодельовано теоретичний портрет особи злочинця, який вчиняє корупційні правопорушення в органах місцевого самоврядування; удосконалено доктринальне положення щодо системи рівнів правового забезпечення запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням в органах місцевого самоврядування України, а також положення кримінологічної науки щодо менш значного впливу на рівень корупції в державі низького рівня оплати праці осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування. У контексті проблематики антикорупційної діяльності НПУ автор лише фрагментарно встановив роль останньої, зокрема висновував, що структурні органи та підрозділи здійснюють попере-

дження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, вчинених категоріями посадовими особами в органах місцевого самоврядування, які відносяться до категорій посад з третьою по сьому. У контексті запобігання корупційним ризикам автором запропоновано позбавити Нацполіцію повноважень у сфері боротьби з економічною злочинністю [8, с. 19-21, 60, 156].

Здійснюючи кримінологічний аналіз корупційних злочинів та інших пов'язаних із корупцією правопорушень у контексті ролі НПУ, автор здебільшого зосередив увагу на рівні таких правопорушень у самій системі органів та підрозділів Нацполіції, поряд з цим, майже не досліджувалось питання показників діяльності останньої щодо запобігання нею таким негативним явища щодо інших посадових осіб. Крім того, автором не досліджувались такі питання як: понятійний та категоріальний апарат антикорупційної діяльності НПУ, методологічні основи дослідження проблематики антикорупційної діяльності НПУ, правове регулювання та запобігання такої діяльності.

Однією із уразливих ланок роботи органів та підрозділів НПУ від корупційних проявів є їх взаємодія з установами виконання покарань, слідчими ізоляторами та іншими органами і підрозділами Державної кримінально-виконавчої служби України під час протидії злочинності. У зв'язку з цим, великий науковий інтерес становить дисертаційне дослідження В. О. Лисенко на тему «Запобігання злочинам корупційної спрямованості у Державній кримінально-виконавчій службі України».

Проведений автором аналіз та узагальнення матеріалів кримінальних справ (кримінальних проваджень), службових розслідувань обставин і причин учинення злочинів корупційної спрямованості у ДКВС показав, що вони здебільшого є наслідком серйозних хиб і прорахунків у діяльності службових осіб ДКВС України. Хоча за останні роки намітилася стала тенденція до зниження кількості злочинів корупційної спрямованості у ДКВС України, обстановка в пенітенціарному відомстві ще не дає змоги усунути такі злочини повністю або хоча б зробити їх українськими рідкісними. Незважаючи на те що В. О. Лисенком було досліджено чималу кількість проблемних питань і отримано вагомий науковий результат (сформульовано визначення поняття «злочин корупційної спрямованості у ДКВС України»; визначено поняття «корупційна злочинність у ДКВС України»; сформу-

льовано узагальнений кримінологічний портрет осіб, які вчинили злочини корупційної спрямованості; обґрунтовано три рівні запобігання злочинам корупційної спрямованості; запропоновано внести низку змін і доповнень до чинного законодавства та ін.), всі розглянуті ним положення стосуються виключно корупційної складової ДКВС, однак проблематика діяльності НПУ у протидії корупційних правопорушень та схем між ДКВС та НПУ не досліджувалась [9, с. 7-10].

З огляду проблематики внутрішньосистемної корупції та її проявів у діяльності НПУ, викликають зацікавленість роботи авторів, які досліджували зазначену проблематику ще до реформування системи МВС (до 2015), оскільки у ній (системі) зберігаються певні закономірності виникнення корупційних ризиків у зв'язку із чисельним збереженням персоналу (особового складу) колишньої міліції, а тенденції вчинення протиправних діянь працівниками цієї системи свідчать про зрощування особи кримінального правопорушника-корупціонера, наявність не усунутих чинників вчинення корупційних правопорушень, повернення до окремих корупційних схем роботи тощо.

Саме така проблематика у числі інших досліджувалась О. А. Мартиненком у докторській дисертації на тему «Злочини серед працівників органів внутрішніх справ України» (2005). Незважаючи на те, що дослідження стосувалось всього спектру кримінальних правопорушень вчинених працівниками ОВС, серед яких корупційні займали лише частку, а також те, що воно проводилося більше 20 років тому, автором здійснювався комплексний аналіз криміногенних факторів, вивчався феномен протиправної поведінки персоналу ОВС, з'ясувалися основні проблеми у сфері дотримання принципу законності, з'ясувалися міжнародні та національні правові засади, що регламентували службову діяльність ОВС України, надавалась розгорнута система загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів превенції протиправної поведінки правоохоронців та ін.

Вивчення цих питань дало змогу автору дійти узагальнених висновків та отримати результати, серед яких найвагомішими є: надана комплексна кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються працівниками ОВС України; розроблено кримінологічну характеристику особистості засуджених працівників ОВС з розподілом за окремими складами вчинених злочинів;

розроблено і запропоновано систему заходів попередження протиправної поведінки серед персоналу органів внутрішніх справ. Сформульовано рекомендації, спрямовані на удосконалення теоретико-правових засад та практики діяльності МВС України як одного з соціальних інститутів суспільства. Дістала подальшого розвитку ідея трансформації діяльності ОВС України від традиційно силової до сервісної моделі, та реорганізації міліції України в поліцію як орган виконавчої влади європейського типу [10, с. 8-11].

Водночас значна частина висновків та пропозицій зроблених автором втратила свою актуальність, а крім цього, коло антикорупційних питань стосувалось внутрішньо системної проблематики.

Справедливо потрібно відмітити загальну тенденцію до схильності авторами досліджувати саме внутрішньосистемні корупційні проблеми під час діяльності органів та підрозділів системи МВС, оминаючи їх роль як одного із суб'єктів запобігання корупції у всіх галузях та на всіх рівнях протидії злочинності.

У зв'язку з цим викликає підвищену зацікавленість дисертаційне дослідження проведене В. О. Мартиненком на тему «Запобігання зловживанню владою або службовим становищем, що вчиняється державними службовцями» (2019). Автором було обґрунтовано низку нових у концептуальному плані положень і висновків важливих для юридичної науки, а також діяльності правоохоронних органів, зокрема: встановлено ступінь впливу різних за своєю природою чинників, які сприяють учиненню службових злочинів та корупційних правопорушень в органах державної влади; доведено доцільність запровадження у практику запобігання злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняють державні службовці, зарубіжного досвіду правової регламентації та організаційного забезпечення реалізації профілактичних, інформаційно-аналітичних та інших заходів антикорупційного спрямування; розроблено кримінологічний портрет сучасної особи злочинця державного службовця; удосконалено підходи до наукової класифікації злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняють державні службовці, а також заходи запобігання таким злочинам; дістало подальший розвиток – організаційно-тактичні засади взаємодії суб'єктів запобігання злочинам у сфері службової діяльності та корупційним правопорушенням та ін.

У контексті досліджуваної нами проблема-

тики автором задекларовано, що ним визначено місце і роль підрозділів внутрішньої безпеки НПУ у новій системі спеціально уповноважених органів з питань запобігання корупції [11, с. 4, 21-23, 179-186].

Поряд з цим, автором, як і багатьма іншими, переважно було зосереджено увагу на внутрішньосистемних проблемах корупції у Національній поліції України, про що свідчать і відповідні висновки. Крім того, роль внутрішньої безпеки НПУ, у протидії корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням розкривається частково. Заходи запобігання корупційним явищам зазначеними підрозділами автором розглядаються лише частково та однобоко, зокрема лише як каральна їх функція, - оминається проблематика профілактичної роботи таких підрозділів всередині цієї системи.

Окрему увагу системному дослідженню корупції було приділено Д. С. Машлякевич у дисертаційному дослідженні на тему «Кримінологічні засади формування та реалізації стратегії запобігання і протидії корупції» (2015), у результаті якого автор отримав значні результати, зокрема: розкрив сутність корупції як загрози кримінологічній безпеці в контексті національної безпеки країни; провів кримінологічний аналіз стану корупційної злочинності в Україні та визначив проблеми оцінки безпеки від корупції; встановив та надав характеристику внутрішніх і зовнішніх загроз корупції відповідно до джерела їх походження, сфер, специфіки й інтенсивності проявів; довів, що зовнішні корупційні загрози є або джерелом, або каталізатором прояву відповідних внутрішніх корупційних загроз; проаналізував правові засади механізму запобігання та протидії корупції; надав поняття та досліджено структуру механізму запобігання і протидії корупції; розробив систему суб'єктів запобігання та протидії корупції; визначив систему заходів запобігання та протидії корупції [12].

Суттєвий внесок у розвиток учення про кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції зробив М. І. Мельник, який провів комплексне наукове дослідження на рівні докторської дисертації. Автор з'ясував соціальну сутність, правову природу, причинну обумовленість та негативні наслідки корупції; сформулював поняття корупції та корупційних правопорушень; здійснив диференціацію корупційних правопорушень, охарактеризував їх види, визначив правові ознаки та систему корупційних злочинів та надав визначення

поняття корупційної злочинності; розкрив механізм корупційних відносин; охарактеризував рівень, структуру, тенденції розвитку корупції; визначив зміст, мету, завдання, основні напрями, суб'єкти, принципи, засоби протидії корупції; дослідив теоретичні і прикладні проблеми запобігання корупції як стратегічного напрямку протидії їй; визначив недоліки антикорупційного законодавства та антикорупційної діяльності та ін. [13, с. 6-9].

У контексті даної тематики роботи потрібно зазначити, що роль кожного із правоохоронних органів, які здійснювали запобігання корупції, автор не розмежував. До того ж його робота на сьогодні носить більше історичний характер, оскільки більшість висновків та пропозицій стосувалися колишньої системно-структурної побудови органів кримінальної юстиції.

Не менш важливого значення для комплексного вирішення проблематики корупції у правоохоронних органах має дисертаційне дослідження Д. О. Олійника на тему «Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур» (2018). Автор розглянув стан корупції в митній сфері; розкрив кримінологічну природу корупційних злочинів у сфері здійснення митних процедур як явища; визначив корупціогенні чинники; розробив перелік ідентифікованих корупційних ризиків та визначив сигнальні індикатори таких ризиків. Запропонував основні напрями розвитку антикорупційної політики у сфері державного управління митною справою, а також комплекс заходів із побігання таким негативним явищам [14]. Водночас питання ролі НПУ у протидії корупційним правопорушенням у митній галузі автором не досліджувалось.

Виняткове значення також має проблематика запобігання незаконному використанню бюджетних коштів у Збройних силах України, до якої звернувся О. М. Олійник. У контексті досліджуваної проблематики важливими є положення автора, щодо покращення відомчої і міжвідомчої взаємодії й координації дій щодо протидії організованій злочинності та корупції у Збройних силах України [15, с. 146-147, 152, 158]. Однак ці висновки стосувалися діяльності колишньої міліції. А, крім того, з урахуванням сучасних реалій, вони є об'єктивно застарілими.

Вагомий внесок у розвиток сучасної наукової думки з проблем запобігання та протидії корупції в Україні здійснив В. М. Трепак, який на рівні докторської дисертації вперше: визначив суспільно допустимий рівень корупції як

реалістичну мету та очікуваний результат протидії їй; сформулював наукове бачення загальнодержавного підходу до вирішення проблеми запобігання та протидії корупції в Україні з урахуванням реалістичної мети такої діяльності; запропонував методіку нормотворчого вибору (визначення) виду юридичної відповідальності за корупційні діяння; запропонував відносити до «корупціонерів» не тільки осіб, які визнані судом винними у вчиненні корупційних правопорушень, але й тих, хто вчинив такі правопорушення, проте не був виявлений або в силу певних причин (сплив строків давності тощо) не був притягнутий до передбаченої законом відповідальності; довів, що переважаючий у кримінології поділ корупції на корупцію у публічній та приватній сфері є недостатнім через неохопленість цим підходом можливої корупції в діяльності громадських організацій; встановив пропорційну взаємозалежність між рівнем корумпованості публічної влади та демократичності держави, між політичною корупцією та масштабним зловживанням публічною владою; обґрунтував висновок, що виявленню існуючих корупційних схем та їхніх учасників суттєво перешкоджають недоліки законодавчого регулювання та правозастосовчої практики, які призводять до неналежного оперативного супроводу досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. Вагомими результатами отриманими автором під час дослідження не позбавили роботу від недоліків фрагментарного дослідження ролі НПУ у запобіганні корупції. Автором було фрагментарно проаналізовано зарубіжний досвід протидії корупції правоохоронними органами, роль НПУ у перевірці суб'єктів декларування у разі відображення недостовірних відомостей, вказано на пріоритетну роль підрозділів кримінальної поліції щодо викриття латентних корупційних злочинів як суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності, акцентовано увагу на високих ризиках порушення конституційних прав та свобод під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також дублюванні оперативно-розшукової функції під час протидії корупції різними суб'єктами її здійснення. Також було акцентовано увагу на відсутності правил щодо визначення підслідності [16, с. 11-13, 285, 295-296, 334, 369]. Водночас питання, які автором розглядалися, комплексно не вирішують проблему запобігання корупції Національною поліцією України, роль останньої системно не досліджується, а висвітлюється лише деякі особливості такої роботи.

Серед чисельних наукових праць, присвячених проблематиці протидії корупції в Україні привертає увагу політико-кримінологічне дисертаційне дослідження, проведене Г. Л. Шведовою (2013). Авторка здійснила спробу дослідити цю проблематику через призму нового напрямку в кримінології – політичної кримінології, у зв'язку з чим, отримані нові знання та результати контекстуально відповідають обраній методології, а зокрема структурі наукового знання [17, с. 10]. Водночас її робота не містить комплексного висвітлення проблематики антикорупційної діяльності правоохоронних органів. А загальні аспекти, які були розкриті у дисертації не визначаються концептуально новим поглядом на її вирішення. Крім того, дослідження було проведене ще до реформування системи МВС, у зв'язку з чим діяльність НПУ як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням не розглядалася.

Теоретичним та прикладним кримінологічним проблемам запобігання корупційній злочинності присвячено дисертаційне дослідження О. В. Шевченко (2012). Науковцем здійснено комплексний аналіз кримінологічної характеристики корупційної злочинності; визначено особливості кримінально-правової характеристики корупційної злочинності; визначено причини й умови корупційної злочинності; розроблено кримінологічний портрет особи, яка вчиняє корупційні злочини; розглянуто й охарактеризовано загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання корупційній злочинності. Визначено особливості статусу та повноважень ОВС України як основного спеціалізованого суб'єкту запобігання корупційній злочинності [18]. Водночас звернення до науково-теоретичних висновків автора дозволяє стверджувати про втрату їх актуальності у контексті досліджуваної у цій роботі проблематики.

Проблематику протидії корупції також досліджував О. В. Шемякін у дисертації на тему «Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» (2013). У дисертації надана кримінологічна характеристика сучасного стану та тенденцій корупційної злочинності, наводиться кримінологічна характеристика окремих видів злочинів їх структури та динаміки, а також і осіб, які їх вчинили, аналізуються фактори, що їх детермінують, проаналізовано методологічні засади вимірювання рівня латентності корупційних злочинів, запропоновано шляхи

вдосконалення протидії та запобігання таким правопорушенням [19]. Водночас здійснив своє дослідження ще до структурно-функціональної перебудови МВС України, а також до прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, у зв'язку з чим значна частина висновків та пропозицій автора втратила актуальність та не відповідає вимогам сьогодення.

Проблематику кримінологічного дослідження підкупу у сфері публічної службової діяльності розглядав у дисертаційному дослідженні В. Я. Цитряк. Науковець обґрунтувала концепцію підкупу у сфері публічної службової діяльності; дослідив соціально-психологічні основи та кримінологічне значення взаємодії учасників підкупу; виявив і проаналізував активну роль вигодонадавача в механізмі підкупу у сфері публічної службової діяльності; сформульовано визначення та охарактеризовано інфраструктуру підкупу у цій сфері; запропонував впровадження моніторингу корупційних ризиків на державному рівні; обґрунтовано необхідність доповнення Кримінального кодексу України статтею 375-1, яка б передбачала самостійну відповідальність за активний підкуп судді (суддів) [20].

Низку кримінологічних аспектів давання хабара розглядала у дисертації І. О. Томчук (2012), зокрема авторкою було отримано такі вагомі результати: надано кримінально-правову та кримінологічну характеристику давання хабара; запропоновано заходи щодо формування антикорупційної культури громадян України; досліджено причини та умови, які сприяють вчиненню давання хабара в Україні та заходів протидії цьому злочину [21, с. 6-7]. Поряд з цим більшість пропозицій, які було надано авторкою (посилення кримінальної відповідальності, віднесення до кваліфікованих видів даного злочину – давання хабара судді чи працівнику правоохоронного органу з метою вплинути на їх рішення; впровадження національної антикорупційної програми, створення тематичних програм на радіо та телебаченні для широкої громадськості, заохочення проведення журналістських розслідувань фактів корупції та ін. [21, с. 6-7].), на сьогодні вже впроваджені в законодавчу базу та антикорупційну діяльність. Поряд з цим, авторкою майже не торкалася проблематики протидії таким негативним явищам органами та підрозділами МВС України.

Гострі історичні події сучасного розвитку незалежної України (перехід від радянського (тоталі-

тарного) до демократичного політико-правового режиму держави (1990–1991 рр.), політичні, економічні й суспільні трансформації у країні, зокрема, приватизація державного майна (з 1992 р.), гіперінфляція, яку супроводжував дефолт (1993–1996 рр.), Помаранчева революція (2004 р.), економічна криза (2008–2009 рр.), Революція Гідності (2013–2014 рр.), анексія Автономної Республіки Крим (2014 р.), збройні конфлікти в Донецькій та Луганській областях (з 2014 р. донині) тощо), і, як наслідок, стрімке погіршення криміногенної ситуації в державі, високий рівень корупції в державних органах влади та занепад сфери соціального захисту населення зумовили потребу в дослідженні можливостей недержавної правоохоронної діяльності, зокрема, питань щодо співпраці із громадськістю у правоохоронній діяльності, що знайшло своє відображення в чисельних працях сучасних науковців [22, с. 594].

Серед дисертаційних досліджень, що присвячені проблематиці протидії корупції, потрібно виокремити ті, безпосереднім предметом дослідження яких були кримінально-правові проблеми протидії корупційним кримінальним правопорушенням. Зокрема у межах дисертацій кримінально-правовий аспект запобігання корупції досліджували М. І. Бакай, К. Г. Биков, О. С. Бондаренко, Д. М. Горбачов, В. Я. Громко, О. П. Деніга, О. О. Дудоров, В. М. Клочко, М. В. Кочеров, Н. О. Кочерова, Д. Г. Михайленко, В. В. Плекан, Я. В. Ризак, Д. О. Сисоєв, Д. А. Третьяков, В. Г. Хашев та ін.

Найбільшу активність у дослідженні цієї проблематики продемонстрували вчені-юристи, які опрацьовували адміністративно-правовий та адміністративно-процесуальний аспекти запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням. Зокрема останнім часом в Україні з цієї проблематики була захищена низка дисертацій (10 докторських та понад 50 кандидатських) такими вченими як: С. М. Алфьоров, М. Ю. Бездольний, К. В. Берднікова, Є. А. Бовкун, О. Г. Боднарчук, Ю. В. Борисова, Ю. А. Ваньчик, В. О. Веклич, О. О. Вороний, В. Д. Гвоздецький, В. Е. Гедульянов, О. О. Гейц, Є. В. Глушко, Н. П. Голота, Р. В. Гречанюк, Д. В. Гудков, А. М. Давидюк, Д. М. Демків, Ю. В. Дем'янчук, О. І. Добровольський, В. М. Довжанин, Д. В. Єренко, І. Я. Єрмоленко, В. А. Завгородній, М. Г. Іванець, В. В. Іванцов, Д. І. Йосифович, М. М. Кінаш, І. О. Клочко, Ю. О. Коваленко, О. Л. Коліуш, С. О. Конєва, В. І. Литвиненко, А. К. Лупу, О. Л. Макаренков,

О. П. Мусієнко, О. Є. Панфілов, Я. Ю. Пилип, Е. Б. Подоляк, С. А. Подоляка, А. А. Приходько, С. В. Рівчаченко, Ю. В. Рум'янцев, С. С. Рогульський, С. Л. Савранчук, Д. О. Сіренко, Т. О. Татарінцев, О. В. Терещук, М. С. Ткаченко, М. О. Удянський, І. О. Хайдарова, Н. В. Чопик, А. О. Яфонкін, І. І. Яцків та ін.

Вагомий внесок у науковий розвиток сучасних засад здійснення спеціально-кримінологічних заходів запобігання й боротьби з окремими проявами та видами корупційних кримінальних правопорушень здійснили вчені у межах таких наук як: криміналістика, кримінальний процес та оперативно-розшукова діяльність досліджень.

Зокрема Л. І. Аркуша досліджувала основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків (2002); Є. В. Довжич досліджував правові основи діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України (2019); І. О. Колінко висвітлював проблематику протидії підрозділами внутрішньої безпеки МВС України злочинам у сфері службової діяльності (2015); О. В. Мельковський досліджував оперативно-розшукове запобігання злочинам службою внутрішньої безпеки МВС України (2014); С. О. Павленко розкрив проблематику документування оперативними підрозділами одержання неправомірної вигоди службовими особами, які займають відповідальне становище (2014); О. Ю. Секереш розглядав попередження, виявлення та розкриття хабарництва в системі ОВС підрозділами внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС України (2011); О. М. Суворов висвітлював проблематику взаємодії підрозділів «К» Служби безпеки України із слідчими під час виявлення й досудового розслідування корупційних злочинів (2015); О. М. Таркан розробив методику розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції (2021); В. М. Трепак з'ясував проблеми розкриття та розслідування хабарництва, вчинюваного судами та подолання протидії засобами оперативно-розшукової діяльності (2011); А. В. Шевчишен вивчав проблеми доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (2019); А. І. Шило досліджував методику розслідування хабарництва в контексті нового антикорупційного законодавства України (2013); Ю. В. Юрчишин встанов-

лював процесуальні засади участі прокурора у кримінальних провадженнях про корупційні злочини (2021).

Окрім вчених-юристів, проблематика запобігання корупції привертала увагу також і науковців, які здійснювали дисертаційні дослідження у межах таких наукових спеціальностей, як: економічна теорія та історія економічної думки; економіка та управління національним господарством; економічна безпека суб'єктів господарської діяльності; гроші, фінанси і кредит; математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці; спеціальні та галузеві соціології; політичні інститути та процеси; теорія та історія державного управління; механізми державного управління; державна служба; державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку; публічне управління та адміністрування.

Висновки. Вивчення та систематизація сучасних дисертаційних робіт з проблем протидії корупції у різних галузях юридичних та інших наук дозволила дійти висновку, що на сьогодні відсутні комплексні монографічні дослідження НПУ як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням. Поза межами наукового пошуку залишилась проблематика, яка потребує першочергового дослідження. Аналіз думок опитаних респондентів показав, що серед найбільш проблемних питань, які залишаються невирішеними є: поняття НПУ як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням – 59 %; наукове забезпечення діяльності НПУ щодо запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням – 23 %; правове регулювання антикорупційної діяльності НПУ - 72 %; організація антикорупційної діяльності НПУ – 61 %; запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням органами та підрозділами Національної поліції – 57 %; досвід зарубіжних країн у запобіганні корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням правоохоронними органами - 42 %.

Список використаної літератури:

1. Павленко С. О. Аналіз сучасного стану наукових досліджень проблем оперативно-розшукової тактики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). С. 105–122.
2. Білецький А. В. Участь громадськості у запобіганні корупційним злочинам в Україні : дис. ...

- канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 228 с.
3. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 36 с.
4. Войтович І. І. Кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Дніпроп. держ ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 394 с.
5. Григор'єв Р. Г. Кримінологічна характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою та заходи запобігання їм в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2016. 20 с.
6. Задорожний А. А. Запобігання злочинам у сфері службової діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2013. 20 с.
7. Кікалішвілі М. В. Теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : 12.00.08, Дніпро, 2021. 35 с.
8. Кривенко В. В. Кримінологічні засади запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням в органах місцевого самоврядування України : дис. ... наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 / ПрАТ ВНЗ Міжрег. акад. управл. Персоналом. Київ, 2019. 211 с.
9. Лисенко В. О. Запобігання злочинам корупційної спрямованості у Державній кримінально-виконавчій службі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 246 с.
10. Мартиненко О. А. Злочини серед працівників органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2007. 40 с.
11. Мартиненко В. О. Запобігання зловживанню владою або службовим становищем, що вчиняється державними службовцями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 245 с.
12. Машлякевич Д. С. Кримінологічні засади формування та реалізації стратегії запобігання і протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2015. 16 с.
13. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2002. 33 с.
14. Олійник Д. О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур : автореф. дис. на здобуття наук. сту-

- пеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 20 с.
15. Олійник О. М. Запобігання незаконному використанню бюджетних коштів у Збройних силах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юр. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 205 с.
16. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка ; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України. Львів, 2020. 481 с.
17. Шведова Г. Л. Корупція (політико-кримінологічне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 20 с.
18. Шевченко О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання корупційній злочинності : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 19 с.
19. Шемякін О. В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 19 с.
20. Цитряк В. Я. Підкуп у сфері публічної службової діяльності: кримінологічне дослідження: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2014. 22 с.
21. Томчук І. О. Давання хабара: кримінально-правова та кримінологічна характеристика : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 22 с.
22. Христов О. Л. Стан наукової розробленості проблем співпраці підрозділів кримінальної поліції із громадськістю під час протидії злочинам. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 592-597.

Minovsky V. V. State of scientific development of the activities of the national police of Ukraine as a subject of preventing corruption and corruption-related offenses

The purpose of the article is to clarify the state of scientific development of the activities of the National Police of Ukraine as a subject of preventing corruption and corruption-related offenses and to identify issues that require scientific development. The article examines the state of scientific development of the activities of the National Police of Ukraine as a subject of preventing corruption and corruption-related offenses. It was found that the solution to the problem of preventing corruption and corruption-related offenses was quite actively developed by many domestic scientists both within the legal sciences (administrative and criminal law, criminology, forensics, criminal process, operational and investigative activities, theory and history of state and law, etc.), and other humanities (sociology, political science, psychology, public administration, etc.). The study and systematization of modern dissertations on the problems of combating corruption in various branches of legal and other sciences allowed us to conclude that today there are no comprehensive monographic studies of the National Police of Ukraine as a subject of preventing corruption and corruption-related offenses. A significant contribution to the scientific development of modern principles for implementing special criminological measures to prevent and combat individual manifestations and types of corruption-related criminal offenses was made by scientists within such sciences as: forensics, criminal process and operational-detective research activities. Beyond the scope of scientific research, there remained issues that require priority research. An analysis of the opinions of the surveyed respondents showed that among the most problematic issues that remain unresolved are: the concept of the National Police of Ukraine as a subject of preventing corruption and corruption-related offenses; scientific support for the activities of the National Police of Ukraine in preventing corruption and corruption-related offenses; legal regulation of anti-corruption activities of the National Police of Ukraine; organization of anti-corruption activities of the National Police of Ukraine; prevention of corruption and corruption-related offenses by bodies and units of the National Police of Ukraine; experience of foreign countries in preventing corruption and corruption-related offenses by law enforcement agencies.

Key words: *conclusions, corruption, scientific research, scientific results, novelty, scientific provisions.*